

## איסור קרבה אל הערוה

### פתיחה

כפי שכבר הזכרנו בשיעורים הקודמים אחד מהנושאים שהגמרא מדגישה בפרק הראשון הוא חובת ההרחקה מעבודה זרה. הרחקה זו באה לידי ביטוי בדרכים שונות - איסור משא ומתן, איסור כניסה ליריד של ע"ז, איסור מכירת דברים מסוימים לגויים והתרחקות מבתי עבודה זרה. בעקבות דברי הגמרא על חובת ההרחקה מדברי זנות, הגמרא מביאה מספר אגדות סביב איסורי זנות והדרך בה ניתן להימנע מאיסורים אלה.

באופן פשוט הקשר שבין עבודה זרה וזנות קשור לחובת ההרחקה, והחשש שמא האדם ילך אחרי יצרו, וייפול בעברות אלו. בנוסף לכך ניתן להעלות שתי נקודות נוספות בדמיון הקיים:

1. ידוע כי בעת העתיקה פולחן העבודה זרה היה קשור פעמים רבות גם במעשי זנות.

2. מדובר על שתי עבירות חמורות במיוחד ששקולות לרצח ועליהם נאמר גם ייהרג ואל יעבור.

בשיעור השבוע נעייין בדברי הגמרא לגבי הרחקה מן הערוה - מהי ההרחקה הנדרשת בין נשים וגברים שאינם מותרים זה לזה?

### דרשתו של ר' פדת

"ואיכא דאמרי: 'הרחק מעליה דרכך' - זו מינות והרשות, 'ואל תקרב אל פתח ביתה' - זו זונה. וכמה? אמר רב חסדא: ארבע אמות... ופליגא דרבי פדת, דא"ר פדת: לא אסרה תורה אלא קרובה של גלוי עריות בלבד, שנא': 'איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה'. עולא כי הוה אתי מבי רב, הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידיהו, ואמרי לה: אבי חדיהו. ופליגא ידיה אדידיה, דאמר עולא: קרובה בעלמא אסור, משום ד'לך, אמרין, נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב' (יז)."

הגמרא מביאה את דברי רב חסדא שיש חובת הרחקה של ארבע אמות מבית זנות. הגמרא אומרת שר' פדת חולק על רב חסדא, והוא סובר שאין דרישה לריחוק יותר מקרבה של גילוי עריות ממש. דברי ר' פדת מובאים גם בגמרא בשבת:

"איבעיא להו: נדה, מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו? - אמר רב יוסף, תא שמע: העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל, דברי בית שמאי. בית הלל אומר: לא עולה ולא נאכל... ופליגא דרבי פדת, דאמר רבי פדת: לא אסרה תורה אלא קרובה של גלוי עריות בלבד..." (יג).

הגמרא דנה בשאלה האם מותר לבעל לישון עם אשתו בזמן שהיא נידה על מיטה אחת כאשר הם לבושים. לכאורה אין כאן בעיה של נגיעה הואיל והם מכוסים בבגדים. כנגד השיטה

שיש להרחיק גם במקרה זה הגמרא מביאה את דרשתו של ר' פדת.

ר' פדת לומד מהפסוקים שהאיסור הוא רק על מעשה העבירה, אך אין חובה מהתורה על מקרים נוספים שהינם הרחקה למעשה העבירה כגון: נגיעה, חיבוק, דיבור, קרבה וכו'. רש"י (שבת ד"ה גילוי עריות) מבין שאכן מהתורה לפי ר' פדת נאסר רק גילוי עריות, אך מדרבנן נאסרו דברים נוספים - "ושאר קורבה, ואפילו קירוב בשר - מדרבנן". קרבת בשר (חיבוק, נגיעה, נישוק) נאסר מדרבנן, וקרבה שאינה קרבת בשר, נגיעה בבגד, לא נאסר גם מדרבנן. תוספות בעבודה זרה חולקים על שיטת רש"י בהבנת שיטת ר' פדת:

"פליגא דר' פדת, דלר' פדת אין לשון קרובה בין בדברי תורה בין בדברי קבלה אלא גלוי עריות ממש, ואפילו אסמכתא לעשות הרחקה ד' אמות אין ללמוד ממנה" (ד"ה ופליגא).

מדברי תוספות נראה כי הם מבינים ששיטת ר' פדת היא שאין כלל הרחקה מדרבנן. האיסור מהתורה הוא רק על גילוי עריות וחכמים לא הרחיקו.

בראשונים אנו מוצאים מחלוקת משולשת בפסיקת ההלכה בעניין זה, ולמותר לציין, כי לשאלה זו ישנם נפק"מ רבות הלכה למעשה בימינו<sup>1</sup>.

### שיטת הרמב"ם

הרמב"ם מתייחס לנושא זה בשלושה מקומות שונים. המקור הראשון מופיע בפירוש המשנה בסנהדרין:

"והנה מקום אתי להזכיר בו כללים רבים מאד מענייני העריות ואף על פי שהם מפוזרים בכמה מקומות במשנה וכבר ביארנו כל כלל מהם במקומו, אלא שאני מקבצם כאן כדי שיהו כולם במקום אחד למי שירצה לעיין בהם, ואזכיר גם עניינים שלא נתבארו במשנה כדי שיהא העניין שלם כולו... והבא על ערוה מן העריות דרך איברין או שנשק אחת העריות או שחבק או שנגע באבר מאבריה כדי ליהנות, באיזה אבר שיגע מאברי גופה כגון אותם המתחככים ביד וברגל, וצורה זו מן התיעוב קוראים אותו חכמים עליהם השלום מנאפין ביד וברגל. וכן המצחק עם אחת העריות, והשחק עמה והקריצה בעין לשם תענוג כל זה אסור והעושה אותם חייב עליהם מלקות, והם כולם כלולים בתוך שני לאוין האמורים בתורה האחד הוא אמרו

1 בשיעור זה אנחנו מתייחסים לכל איסורי עריות. לא נכנס כאן לדיון ההלכתי מה נחשב איסור ערוה ומה אינו נכנס לגדר זה. באופן כללי השיעור מתעסק באיסורים הנוגעים ביחס לנשים פנויות (שלא טבלו), לנשים נשואות, איסורי עריות שמופיעים בתורה וביחסי בעל ואשתו בתקופת הנידוד. לגבי השאלה האם איסור נידה נחשב כאיסור ערוה או לא עיין בהקדמה של הרב עובדיה יוסף לספרו טהרת הבית.

מדברי אבות דרבי נתן עולה כי קרבה של חיבוק ונישוק אסורה מדרבנן משום סייג<sup>2</sup>.

שיטה שלישית שמוזכרת בראשונים נראית דומה לדברי הרמב"ם אך היא מרחיבה יותר מדבריו:

"איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו (ויקרא יח, ו). כל קירוב בשר אסור, כגון הנגיעה בידי אשת איש, ופרוש 'לגלות ערוה' - כי הקריבה מביאה לידי ערוה. וכי תאמר בלבבך: איפה נמצא בכתוב כי גדרה התורה גדר, כי תאמר אשר אסרו מגע יד ליד להיות גדר לעברה? נשיבך דבר: הנה במצות הנזיר, אשר עקר נזירותו פן ישתה וישכח מחוקק או יתעהו רוח זנונים, אוסרתו התורה: 'מכל אשר יעשה מגפן היין' (במדבר י, ד), וכל זה לגדר הרחקה ממשותה היין. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש (שמ"ר טז - ב)" (שערי תשובה שער ג)

בדברי הרמב"ם ראינו שהאיסור הוא על קירבה שיש בה הנאה ותאוה. לפי שיטת ר' יונה כל נגיעה אסורה מהתורה ולא משנה באיזה צורה ובאיזו הקשר היא אירעה.

### השלכות לפסיקה כרמב"ם

"הבא על אחת מן העריות דרך איברים, או שחבק ונשק ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה וחשוד על העריות" (שו"ע אבה"ע סי' כ', סעיף א).

השו"ע פוסק להלכה כשיטת הרמב"ם, וכפי שמעיר הבית שמואל (שם סק"א) כי האיסור מהתורה הוא רק אם נעשה דרך חיבה. הרבה מהאחרונים דייקו כדברינו בשיטת הרמב"ם, וכן הם דברי הש"ך:

"...ומכל מקום משמע דאף הרמב"ם לא קאמר אלא כשעושה חיבוק ונישוק דרך חיבת ביאה שהרי מצינו בש"ס בכמה דוכתי שהאמוראים היו מחבקים ומנשקים לבנותיהם ואחיותיהם. וכן כתב הר"י יצחק ליאון שם בהדיא. וכן משמע להדיא ממ"ש הרמב"ם ר"פ כ"א מהל' א"ב וז"ל כל הבא על העריות דרך אברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר ה"ז לוקה מן התורה כו' וכן כתב הסמ"ג והכתר תורה שם אלמא דאינו לוקה אלא בדרך תאוה וחיבת ביאה..." (י"ד קנז, 1).

להבנה זו בשיטת הרמב"ם ישנם נפק"מ רבות הלכה למעשה. דוגמה טובה לכך ניתן למצוא בסיפור שמואל בשו"ת חוות יאיר (סימן קפב). מסופר שם על אדם שהיה צריך לעבור בין ארצות שונות באירופה, והמוכס לא האמין לו ששתי הנשים שהולכות עמו הן בתו ואשתו. המוכס אמר לו שהוא יאמין לדבריו רק אם הוא ינשק את אשתו. הבעיה הייתה שאשתו באותו זמן הייתה נידה, ולכן הוא שאל האם במקרה זה מותר לו לנשקה. החוות יאיר ענה שמוותר, משום שהאיסור לפי

יתעלה 'לא תקרבו לגלות ערוה', כאלו אמר התרחקו מדברים המקרבים והמרגילים לגלוי ערוה וכך פירשוהו עליהם השלום לא תקרבו ולא לגלות ערוה. והשני אמרו לבלתי עשות מחקות התועבות..." (פ"ז, משנה ד).

הרמב"ם סובר שהאיסור מהתורה הוא לא רק על מעשה של גילוי עריות אלא גם בנגיעה, בחיבוק ובדברים נוספים. הרמב"ם מרחיב את איסור התורה ואף סובר שיש עונש מלקות על מעשים אלו.

הרמב"ם חוזר על שיטתו בספר המצוות (מצוות ל"ט ש"ג) ושם הוא מביא מקור לדבריו מן הספרא. יש לשים לב ללשון הרמב"ם בפסקיו וכפי שכותב בסה"מ צ- "האזהרה שהזהרנו מלהתענג באחת מכל העריות ואפילו בלא ביאה, כגון החבוק והנישוק וכיוצא בהם..." הרמב"ם מדגיש שמדובר על קרבה של תענוג. לא מדובר על מגע סתמי או מקרי, אלא על קרבה שנובעת מהקשר מסוים ושמובילה למתח מיני מיותר ואסור.

בדומה לכך גם בהלכות איסורי ביאה:

"כל הבא על ערוה מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר לבלתי עשות מחקות התועבות וגו' ונאמר לא תקרבו לגלות ערוה, כלומר לא תקרבו לדברים המביאים לידי גילוי ערוה. (כא,א)

### שיטת הרמב"ן

הרמב"ן תוקף את הרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות ומאריך בהסברו בעניין זה. לפי שיטת הרמב"ן האיסור מהתורה הוא רק על מעשה גילוי עריות, ומדרבנן האיסור כולל דברים נוספים. הרמב"ן מבין שזוהי שיטת ר' פדת (כפי שפירש רש"י) ויש לפסוק כמוהו להלכה. לגבי המקור מן הספרא אותו הביא הרמב"ם כהוכחה לשיטתו אומר הרמב"ן כי או שיש החולקים על דברי הספרא, או לחילופין שדברי הספרא הם אסמכתא או גזירה (הוא מעלה אף אפשרות שדברי הספרא הם כעין חצי שיעור). נזכיר בקצרה חלק מהשגות הרמב"ן והסברו:

- הגמרא לא מביאה חולק על דרשתו של ר' פדת. אם הספרא הייתה מדברת במישור דאורייתא אז הגמרא הייתה מזכירה אותה כחולקת על דברי ר' פדת.
- כל פעם שמוזכרת קרבה בתנ"ך הכוונה לקרבה של ביאה.
- יתכן כי המחלוקת בין ר' פדת והספרא זה רק במישור דרבנן האם יש לגזור.
- אנו מוצאים הרבה סוגיות שמוזכרות בהם הרחקות שהם משום סייג ואינם דין תורה. אחד מהמקורות שהרמב"ן מביא לדבריו הוא מאבות דרבי נתן-

"איזהו סייג שעשתה תורה לדבריה הרי הוא אומר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב (ויקרא י"ח י"ט) יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים ת"ל לא תקרב. יכול תישן עמו בבגדיה על המטה ת"ל לא תקרב" (נוסחא א פרק ב).

2 השגה נוספת של הרמב"ן קשורה לפסק הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ה ה"ט. לא נאריך במסגרת זו בדברי הרמב"ן ובתירוץ דברי הרמב"ם אלא רק נעיר כי ממוקם ההלכה בהלכות יסודי התורה כבר ניתן להסיק שטעם ההלכה שונה מההלכה שבהלכות איסורי ביאה.

שהוא איסור הרהור... אבל הסתכלות ליכא בלאו זה אלא הוא איסור אחר".

התשובה המלאה כוללת אריכות דברים בעניין זה, והעקרון העולה מדבריו הוא כי בהסתכלות יש איסור אחר שמטרתו להישמר מפני הרהור. בסיום דבריו הוא כותב שאם הוא במקום צורך אזי יכול לסמוך על עצמו שלא יהרהר ולא לחוש לכך, ולאחר מכן הוא מוסיף:

"עכ"פ חזינן שאף בשביל הפסד ממון ושאר צרכים שצריך לעשות רשאי לילך למקום שמגלות השוק והזרועות שהם מקומות שדרךן לכסות אף שיהיה מוכרח להסתכל, ואף כשלא יוכל לעצום עיניו אף לבעלי נפש, וכשיכול לעצום עיניו מדינא אינו מחוייב כיון שהוא דבר קשה לפניו ורק ממדת חסידות יש לו למינס נפשו ולעצום עיניו... צריך להשתדל בכל האפשר שלא להסתכל והעיקר להסיח דעתו מכל הרהור. ומסתבר שברחובות הוא דבר נקל להסיח דעתו משום שטרוד בהליכתו שלא יוזק ולא יזיק אבל בכל אופן א"א לאסור דבר שאין יכולין לעמוד בה".<sup>4</sup>

הרמב"ם הוא רק דרך חיבה. במקרה זה ודאי שאין דרך חיבה, אלא מטרת הנשיקה היא כדי לעבור את המוכס.

דיוק זה בדברי הרמב"ם מהוה יסוד לחלק מן השיטות המתירות לבעל למדוד דופק לאשתו בזמן שהיא נידה. יש לציין שדבר זה אינו מוסכם על כל הפוסקים, אך זאת משום שבין בעל ואשתו אנו מחמירים יותר בתקופת הנידות מאשר שאר העריות. ההרחקות בזמן הנידות אינם קשורים לסוגיה שאנו עוסקים בה כעת אלא נובעות מסיבות אחרות (שר"ת אגרות משה י"ד חלק ג סימן נד. שו"ת אגרות משה חלק א סימן לג).

הרב י. הנקין עוסק בנושא זה באריכות בשו"ת בני בנים (ח"א סימן ל"ז). השאלה שהוא עוסק בה קשורה למציאות שהייתה רווחת יותר בעבר אך עדיין קיימת גם בימינו - ריקודים מעורבים במעגל. בדבריו הוא מעלה שאם דבר זה אינו נעשה דרך חיבה אין בו איסור תורה, אך וודאי שעדיין דבר זה אינו ראוי, לפחות מדרבנן. בעקבות כך הוא עוסק בשאלה האם ראוי להעיר לציבור זה או שמא זה מסוג הדברים שניתן להבליג עליהם והעיקר שלא יגיעו לחטאים חמורים יותר.<sup>3</sup>

## הליכה על חוף הים

בנושאים אלו של צניעות, ישנן הלכות נוספות שאינן קשורות בצורה ישירה לאיסור בו או דנים, אולם נוגעות גם כן להלכות צניעות. דוגמה לכך ניתן למצוא בשאלה שהופנתה לרב משה פיינשטיין:

"בענין איסור הסתכלות בנשים מגולות ממקומות שדרךן לכסות אם יש בזה חומר לאוין דגילוי עריות ובאם צריך לילך במקומות שהנשים נמצאות כן... הנה בדבר שאסור לילך במקומות שהנשים יושבות והולכות מגולות בשון ממקומות שצריכין להיות מכוסות כמו אצל חוף הים ולרחוץ עמהם בימים ובנהרות אם הוא בדין יהרג ואל יעבור?"

(אגרות משה אבה"ע א, נו)

לצערנו שאלה זו הינה מאוד מציאותית. במקומות רבים שהאדם צריך ללכת דרכם או להגיע אליהם הוא יודע שהוא יאלץ לראות נשים שלובשות בגדים שאינם צנועים. האם קיים איסור בכך? אם כן, מהו האיסור? האם יכול להיות שחלק מהאיסור של קרבה על הערווה יהיה ללכת ברחוב?

הרב משה פיינשטיין קובע שיש בדבר זה איסור אך מדובר באיסור אחר:

"אבל מה שהוא הולך למקום שנשים נמצאות מגולות בבשרן אין זה שייך לגילוי עריות אלא שהוא איסור אחר דמביא לידי הרהור ועובר על 'ונשמרת מכל דבר'

3 הרב הנקין מפנה בדבריו למספר תשובות מעניינות שעוסקות בשאלה מהי רמת התוכחה שיש להגיד כלפי הציבור בענייני צניעות. בדבריו הוא מפנה לסדרת תשובות מעניינות בשו"ת בנימין זאב סימנים שב-שז בעניין זה.

יש להעיר כי תשובה זו התפרסמה לפני כן כמאמר בכתב העת 'מעין'. מאמר זה נכתב כתגובה למאמר של הרב שלמה אבינר, ששם הוא כתב שכל נגיעה הינה אסור מהתורה. כאמור, בשיעור זה הראנו כי מעיון מדברי הרמב"ם משמע שלא כרב אבינר, ודבריו יותר קרובים לדברי הרב הנקין בעניין זה.

4 השלכה נוספת של דיוננו יכולה להיות הושתת יד לאישה מתוך נימוס. כמובן ששאלה זו קשורה ישירות לדיון שלנו בשיעור ונובעת מחומרת האיסור והעובדה שמדובר על נגיעה שאינה של חיבה. מקורות בעניין זה ניתן למצוא בספרו של הרב וסרמן 'רעך כמוך' מעמוד 197. מסקנתו בפרק זה אינה זהה לחלוטין לדבריו אך עקרונות הדיון זהים. כמו כן ראה בספרו מעמוד 206 ואילך, לגבי הבעיה העולה מתשובתו של ר' משה פיינשטיין וההשלכות על בעיות שקיימות לעיתים במקומות עבודה.

\*\*\*\*\*

כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון, תשס"ט

עורך: אביעד בינשטוק

\*\*\*\*\*

בית המדרש הוירטואלי

מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>

האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

\*\*\*\*\*

משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5

דוא"ל: [office@etzion.org.il](mailto:office@etzion.org.il)

\*\*\*\*\*